

התפתחות הקשרים הכלכליים בין סין לבין מדינות האיחוד האירופי

יעל חתם

הקשרים הכלכליים בין סין לבין האיחוד האירופי מתהדקים בעשור האחרון. לצד זאת יש לאיחוד האירופי קשיי סחר עם סין כגון תחרות הוגנת, הגנה על קניין רוחני וגישה לשוק. לאלה מתווסף חשש מהותי של האיחוד מהשפעה מדינית של סין באירופה, וזאת עקב הדומיננטיות של ממשלת סין בעסקאות ותשתיות חיוניות שהיא רוכשת. כמענה לכך שוקד האיחוד האירופי על הקמת מנגנון לסינון השקעות זרות, וחלק מהמדינות אף הקדימו וחוקקו חוקים ברמה הלאומית. סין רוכשת תשתיות חיוניות גם בישראל, ולכן חששותיו של האיחוד האירופי מהשפעה מדינית וביטחונית תקפים גם לישראל. לפיכך ישראל, שאף היא בוחנת הקמת מנגנון לסינון השקעות, יכולה ללמוד מניסיונו של האיחוד לגבי הקמת מנגנון כזה ובמקביל לקדם חקיקה כמו חלק ממדינות האיחוד האירופי, הכוללת הגבלת אחוזי השליטה של חברה זרה בחברה מקומית, הרחבת רשימת המגזרים הכפופים לתהליך של סינון השקעות כך שתכלול בין היתר את תחום הטכנולוגיה והתשתיות, וכן בחינת השקעות המבוצעות על ידי ממשלה זרה.

מילות מפתח: האיחוד האירופי, סין, קשרים כלכליים, השקעות, קשיי סחר, סינון השקעות

מבוא

בעשור האחרון צמח היקף הסחר בין סין לבין מדינות האיחוד האירופי בקצב ממוצע של למעלה משמונה אחוזים בשנה. למרות זאת, שני הצדדים סבורים שהם רחוקים ממיצוי הפוטנציאל הטמון בשיתוף הפעולה הכלכלי ביניהם. המשברים הכלכליים,

יעל חתם היא עוזרת מחקר בתכנית המחקר "אירופה", במכון למחקרי ביטחון לאומי.

ההאטה בצמיחה בסין והשינוי החד במדיניותה הבינלאומית של ארצות־הברית בהנהגת הנשיא טראמפ הם חלק מהגורמים המעודדים את המנהיגים משני הצדדים לבסס ולהרחיב את שיתוף הפעולה הכלכלי ביניהם. אולם מול הכוחות המעודדים את שיתוף הפעולה קיימים מספר קשיים הנוגעים לנושאים כגון תחרות הוגנת, הגנה על קניין רוחני וגישה לשוק, ולאלה מתווסף כיום קושי שאולי מהותי אף יותר, בדמות החשש של האיחוד האירופי מהשפעה מדינית של סין ביבשת אירופה. חשש זה נובע מדומיננטיות של חברות סיניות בבעלות ממשלתית ומההיקף וסוג ההשקעות של סין באיחוד – רכישת תשתיות חיוניות.

מאמר זה עוסק בהתפתחות הקשרים הכלכליים בין סין לבין מדינות האיחוד האירופי בעשור האחרון, ובשאלה מה ישראל יכולה ללמוד מהם. חלקו הראשון יציג רקע ובו סקירה קצרה של השינויים המדיניים והכלכליים שאירעו בתקופה הנדונה בשלוש הכלכלות הגדולות בעולם: ארצות־הברית, סין ומדינות האיחוד האירופי. החלק השני יעסוק בהתפתחות הקשרים הכלכליים בין סין לבין מדינות האיחוד, ובקשיים העומדים בפני הצדדים למצות בצורה טובה יותר את הפוטנציאל הכלכלי הטמון בשיתוף הפעולה ביניהם. בחלק האחרון תיבחן השאלה – מה יכולה ישראל ללמוד מהניסיון שנצבר משיתוף הפעולה הכלכלי בין סין לבין מדינות האיחוד.

רקע – השינויים הכלכליים והמדיניים בכלכלות הגדולות

בעשור האחרון אנו עדים לשינויים מדיניים וכלכליים, ויש הסבורים כי הם יובילו לסדר עולמי חדש. שינויים אלו כוללים בין היתר משברים כלכליים (המשבר הפיננסי ומשבר האירו), החלטת בריטניה לפרוש מהאיחוד האירופי, מדיניות החוץ של נשיא ארצות־הברית דונלד טראמפ ועלייתה של סין.

המשברים הכלכליים הללו פגעו בכלכלת אירופה, גרמו מתיחויות ואי־הסכמות בין המדינות החברות באיחוד וגם הגבירו את הצורך בכספים ובהשקעות, במיוחד במדינות הפריפריה. המשברים גם הביאו לכך שרבים טוענים כי מקור המתחים ואי־השוויון הכלכלי הגובר הוא הגלובליזציה. החלטת בריטניה בשנת 2016 לצאת מהאיחוד האירופי הגבירה את החששות לגבי רצונן של מדינות נוספות לפרוש מהאיחוד, ואף לדיס־אינטגרציה כוללת שלו. מנהיגיו משקיעים זמן ומשאבים רבים בחסימת 'אפקט דומינו' כזה, בגיבוש הסכם בין הצדדים וברפורמות שעל האיחוד לעבור כתוצאה מפרישתה של בריטניה.

בארצות־הברית מוביל הנשיא טראמפ לשינוי תפקידה של מדינתו בסדר העולמי. מדיניות החוץ שלו, גם אם לא תמיד היא מתורגמת למדיניות בפועל, היא לאומנית, אנטי־גלובלית, פרוטקציוניסטית ולעיתים אף מתבודדת¹. בשנים האחרונות החליט הנשיא על פרישתה של ארצות־הברית מהסכם הגרעין עם איראן, מההסכם הטרנס־פסיפי ומהסכם פריז בנושא אקלים, וכן החליט להטיל מכסי מגן

ועוד. כל אלה הן רק חלק מההחלטות המצביעות על השינויים שעוברת הכלכלה הגדולה בעולם, אשר מערערים את האמון הרב שממנו נהנתה ארצות-הברית בזירה הבינלאומית, והיא ונתפסת יותר ויותר כשותפה שלא ניתן לסמוך עליה. סין, שהיא אחת משלוש הכלכלות הגדולות בעולם, עוברת שינויים כלכליים וחברתיים המשפיעים על עוצמתה ועל מיקומה במערך הכוחות הכלל-עולמי. כלכלת סין (גם לאחר ההאטה) צומחת בקצב גבוה מהממוצע העולמי. צמיחה זו מתבססת על מעמד הביניים הצומח והמתעשר, ועל עלייה בצריכה המקומית למוצרים ולשירותים. השקעותיה של סין בעולם גדלות ובפרט באירופה, והיא מתכננת להיות המשקיעה הזרה הגדולה בעולם עד שנת 2020. בשנת 2016 עמדו השקעותיה הגלובליות על כ-200 מיליארד דולר, עלייה של 40 אחוזים לעומת 2015.² כמו כן, סין ניצבת בפני אתגרים רבים במעבר מורכב למודל כלכלי חדש המדגיש ליברליזציה של השוק, חדשנות, צמיחה ועוד.³

השינויים הללו תורמים לוויכוח שהולך וגובר באשר לעתידה של הגלובליזציה. יש הרואים את תחילתה של נסיגה לכיוון כלכלה לאומית ולתולדה של אתגרים לסחר ולהשקעות בינלאומיות. נטען כי השינוי בעמדת ארצות-הברית דוחף את האיחוד האירופי לזרועותיה של סין ומציב אפשרות לחיזוק הקשרים ביניהם במגוון נושאים. בעוד ארצות-הברית מאותתת על פעולות חד-צדדיות ויחידניות, האיחוד האירופי וסין חולקים עמדה משותפת לגבי החשיבות של ממשל רב-צדדי הקורא לפעולה קולקטיבית – כפי שציין ב-2018 שגריר סין לאיחוד האירופי, שקרא לצדדים לנקוט עמדה נגד פרוטקציוניזם,⁴ או הנציגה העליונה לענייני חוץ וביטחון של האיחוד האירופי, שציינה כי בזמנים כאלה של מתיחות גוברת וחוסר ודאות גיאורפוליטית, שיתוף הפעולה בין האיחוד האירופי וסין חשוב כפי שלא היה מעולם.⁵

התפתחות הקשרים הכלכליים בין סין לבין מדינות האיחוד האירופי

התפתחות קשרי הסחר של סין והאיחוד האירופי

הקשרים בין האיחוד האירופי לסין התפתחו במהירות מאז כינון הקשרים הדיפלומטיים ב-1975. במיוחד לאחר חתימת הסכם EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation ב-2013, העמיק והתרחב שיתוף הפעולה בכל תחום אפשרי – סחר, שלום, אקלים, זכויות אדם ועוד – וכך נעשו האיחוד האירופי וסין תלויים זה בזה במידה רבה.⁶ תחומי שיתוף פעולה אלו מדגישים את התפקיד והאחריות ההולכים וגדלים של האיחוד האירופי וסין כשחקנים עולמיים ואת נכונותם להמשיך ולהעמיק את השותפות האסטרטגית הכוללת שלהם, כאשר סחר והשקעות הם בליבה של שותפות זו.

האיחוד האירופי הוא שותף הסחר הגדול ביותר של סין, והיא שותפת הסחר השנייה בגודלה של האיחוד. קשרי הסחר התרחבו במיוחד בעקבות הצטרפותה של סין לארגון הסחר העולמי, והיקפם הגיע עד 573 מיליארד אירו ב־2017, לעומת 306 מיליארד אירו ב־2007. כמו כן, האיחוד האירופי הוא מקור היבוא הגדול ביותר ומקור היצוא השני בגודלו עבור סין, וסין היא מקור היבוא הגדול ביותר ומקור היצוא השני בגודלו עבור האיחוד. בשנת 2016 עמד היבוא מסין לאיחוד האירופי על 20.2 אחוזים מכלל היבוא לאיחוד, והיבוא לסין מהאיחוד האירופי עמד על 13.1 אחוזים מכלל היבוא לסין. יצוא השירותים מהאיחוד לסין שווה ערך ל־22 אחוזים מיצוא הסחורות שלו, אך יחס זה עומד על שמונה אחוזים בלבד עבור היצוא הסיני לאיחוד האירופי.⁷ על פי התחזית לשנת 2025 צפויה כלכלת סין להיות גדולה ב־10 אחוזים מכלכלת האיחוד האירופי (אילו נשארה בריטניה באיחוד, כלכלתו הייתה נותרת גדולה יותר). כמו כן, היקף הסחר השנתי צפוי להגיע ל־678 מיליארד אירו ויתמקד בעיקר בשירותים ובהשקעות, והוא עשוי להשתפר במסגרת יוזמת 'חגורה ודרך',⁸ שעם השלמתה צפוי האיחוד לראות גידול בסחר בשיעור של שישה אחוזים.⁹

סין רוכשת את אירופה: מגמת ההשקעות של סין בעשור האחרון

בעשור האחרון משנת 2008 ועד 2018, סין רכשה והשקיעה כ־370 מיליארד דולר בנכסים באירופה. החל משנת 2014 קיימת מגמה ברורה של עלייה בשווי הכולל של עסקאות סיניות באירופה, ובשנת 2016 חלה העלייה הגדולה ביותר. ההשקעות הסיניות באירופה בעשור האחרון היו גבוהות בכ־45 אחוזים מההשקעות שבוצעו על ידי סין בארצות־הברית. יותר ממחצית מהעסקאות בוצעו בחמש הכלכלות הגדולות באירופה, בעוד בבריטניה בלבד ביצעה סין עסקאות בשווי של 70 מיליארד דולר. מאז שנת 2008 עברו כ־360 חברות אירופיות לבעלות סינית, ביניהן חברות צמיגים, כלי טיס, חוות רוח, נמלים, שדות תעופה, חברות היי־טק, קבוצות כדורגל ועוד. חלק מהרכישות הן חלק מהמוניטין הלאומי כמו חברת הצמיגים האיטלקית פירלי, קבוצת הכדורגל אינטר מילאן או יצרנית הרכב וולוו, מה שמעיד על כוח הרכישה האדיר של סין. יתרה מזאת, חלק ממסע הרכישות של סין כולל פרויקטים של תשתיות כגון תחנת כוח גרעינית באנגליה, או עניין בעסקאות עתידיות הכוללות בניית כורים גרעיניים ברומניה ובבולגריה, הקמת נמל בשוודיה, רכישת יצרנית גז ונפט באירלנד, ועוד.¹⁰

הקשיים בהתפתחות הקשרים הכלכליים בין סין לבין מדינות האיחוד האירופי

לצד היתרונות הכלכליים, קשרי הסחר של האיחוד האירופי וסין עומדים בפני קשיים שונים, שיטופלו בין השאר באמצעות הסכמים ויותר מ־60 קבוצות עבודה

ודיאלוגים משותפים. מתוך מכלול הקשיים המעכבים את ההתפתחות הסחר בין הצדדים נבחנו שלושה קשיים מרכזיים: חוסר הוגנות בתחרות בשוק האיחוד האירופי, אי-הגנה על הקניין הרוחני וקשיי גישה של חברות סיניות לשוק של האיחוד. קשיים אלו הם סוגיות מרכזיות במשא ומתן להסכם ההשקעה בין האיחוד האירופי לסין.

האיחוד האירופי מתלונן על תחרות לא הוגנת מצידה של סין בעקבות הדומיננטיות של ממשלתה בעסקאות. חברות סיניות רבות שמשקיעות באירופה הן בבעלות ממשלת סין או במימון נרחב שלה. כתוצאה מכך, לחברות סיניות יש יתרון על מתחריהן באיחוד האירופי עם גישה קלה לסכומים אדירים של כסף "זול", אשר באמצעותו הן יכולות להתמודד באגרסיביות על נכסים אטרקטיביים ברחבי היבשת. לחוסר הניטרליות של התחרות מתווסף טיעון מרכזי נוסף בנושא עודפי הייצור של סין שמוציאים לאיחוד האירופי במחירי היצף, או במחירים שחברות באיחוד האירופי לא יכולות להתחרות עימם.¹¹

קושי נוסף של האיחוד האירופי הוא באמות המידה של סין בכל הנוגע להגנה על זכויות קניין רוחני. אמות המידה של סין שונות מאלו של האיחוד האירופי והן באות לידי ביטוי בשני מישורים: האחד – יצוא של טכנולוגיה וקניין רוחני מהאיחוד לסין. עסקים באיחוד האירופי מתלוננים שהקניין הרוחני שלהם אינו מוגן מספיק, והם חוששים מהעברת הטכנולוגיה שלהם למפעלים סיניים מקומיים. חשש זה אף מתגבר לנוכח העובדה שמאז 2016 ביצעה סין 120 רכישות והשקעות באיחוד האירופי, הכוללות גישה לקניין רוחני.¹² השני – יבוא של טכנולוגיות מסין לאיחוד. נתוני האיחוד מצביעים על כך שסין היא המדינה העיקרית שממנה נשלחות סחורות המפרות את זכויות הקניין הרוחני.¹³

הגישה לשוק היא כיום הנושא האסטרטגי המאתגר ביותר בקשרי הסחר של האיחוד האירופי וסין. בעוד סין טוענת שאמות המידה של האיחוד האירופי – למשל, בנושאי זכויות אדם, קניין רוחני וטכנולוגיה – פוגעות ביכולתה להשקיע ולמכור לאיחוד האירופי ובכך בעצם מגבילות את גישתה לשוק, האיחוד מצידו אינו שותף לטענתה של סין והוא מודאג מפתחות רבה מדי של השוק המקומי. פתיחות זו באה לידי ביטוי בכך שסין יכולה לעשות עסקים כאוות נפשה בכל מדינות האיחוד, בתנאי כלכלת שוק ליברלית ועם תחרות הוגנת. כך יכולה סין לרכוש חברות טכנולוגיה, כימיקלים או תשתיות לאומיות.

היקפו ואופיו של מסע הרכישות של סין באירופה בעשור האחרון מדליקים נורה אדומה בקרב מנהיגי האיחוד. הדאגה האמיתית שלהם היא הפוטנציאל הטמון בהשפעה המדינית של רכישות אלו.

היקפו ואופיו של מסע הרכישות של סין באירופה בעשור האחרון מדליקים נורה אדומה בקרב מנהיגי האיחוד. הדאגה האמיתית שלהם היא הפוטנציאל הטמון

בהשפעה המדינית של רכישות אלו. החשש מהשפעה מדינית נובע מהנוכחות של חברות בבעלות ממשלת סין ברכישות ברחבי האיחוד, אך גם בסוג הרכישות של תשתיות לאומיות אסטרטגיות.

בעשור האחרון, מתוך 670 גופים סיניים שהשקיעו באירופה, 100 הם בבעלות ממשלתית ואחרים לעסקאות בשווי כולל של 162 מיליארד דולר, דהיינו 63 אחוזים מכלל העסקאות המדווחות. כמו כן, שמונה מתוך עשר העסקאות הגדולות בוצעו על ידי חברות בבעלות המדינה או במימון שלה. נתונים אלו מבהירים בצורה חד-משמעית את הדומיננטיות של חברות בבעלות ממשלת סין. נטען כי אין חברה פרטית לחלוטין בסין ושכל החברות מחוברות לממשלה ולמפלגה.¹⁴ לכן, קיים חשש בקרב הנהגת האיחוד האירופי מכך שחלק מהעסקאות עלולות להיות מונעות ממטרות לא כלכליות ולהוות סיכונים מדיניים או ביטחוניים. כך למשל, חברת CEFC הסינית, שהשקיעה רק ב-2017/2018 מעל מיליארד דולר בעסקאות בצ'כיה, היא בעלת קשרים הדוקים לממשלת סין. בתמורה הפך הנשיא הצ'כי לתומך נלהב של סין ואף הביע את תמיכתו בטענותיה של סין כלפי טייוואן.¹⁵ לצד זאת, החשש מהשפעה מדינית או ביטחונית אף מתגבר לנוכח הרכישה של תשתיות, בעיקר כחלק מיוזמת 'חגורה ודרך'.¹⁶ חשש

החשש מהשפעה מדינית או ביטחונית אף מתגבר לנוכח הרכישה של תשתיות, בעיקר כחלק מיוזמת 'חגורה ודרך'.

זה נובע ממעורבותה של ממשלת סין בין ברכישה של התשתיות או במתן מימון, ומעצם היותן תשתיות חיוניות שיכולות לשמש אמצעי לחץ בידי סין להגברת השפעתה המדינית באירופה ולהכתבת "רוח המשטר" הסיני. סין מצידה ציינה כי אינה מתכוונת להשתמש ב'חגורה ודרך' להשפעה מדינית או צבאית,¹⁷ אך מנהיגי העולם, בעיקר בשל חוסר השקיפות של סין ויוזמתה, מטילים ספק וחוששים ממטרותיה של סין במדינות השוכנות בנתיב המיזם.¹⁸

חשש זה בא לידי ביטוי לאור אין-ספור השקעות בתשתיות חיוניות שביצעה

סין בעשור האחרון, ביניהן רכישה של נמלים רבים בצרפת, בהולנד, בבליה, בספרד, ברומניה וביוון. כך, חברות בבעלות ממשלת סין מחזיקות בעשירית מהקיבולת של הנמלים באירופה. הרכישות המסיביות של הנמלים מגבירות את החשש מהשתלטות הדרגתית של סין על השערים הימיים באירופה ומסיכון ביטחוני.¹⁹ כמו כן, העברת נמל פיראוס ביוון לידי סין מדגימה את ההשפעה המדינית של סין, בכך שיוון תמכה בסין ולא הצטרפה לגינוי האיחוד האירופי

אך מנהיגי העולם, בעיקר בשל חוסר השקיפות של סין ויוזמתה, מטילים ספק וחוששים ממטרותיה של סין במדינות השוכנות בנתיב המיזם.

בנושא הפרת זכויות אדם. לצד רכש הנמלים, סין רוכשת תשתיות חיוניות נוספות כגון חברות נפט, אנרגיה, כבישים ועוד. כך אישרה פורטוגל את רכישת חברת

האנרגיה הגדולה ביותר שלה על ידי חברה בבעלות ממשלת סין. סין גם הקימה את שותפות '16+1' עם מדינות מרכז אירופה ומזרחה לצורך הגברת ההשקעה הסינית בהן, בעיקר בתשתיות ובטכנולוגיה. כך עולה החשש כי מדינות אלו, המשוועות לכספים ולהשקעות, ישנו את עמדתן כלפי סין ויתמכו במדיניותה. החזקתה של סין בתשתיות הלאומיות של מדינות האיחוד האירופי תקנה לה יכולת השפעה מדינית במדינות שבהן רכשה תשתיות.

קצב התרחבותה של סין בקרב מגזרים חיוניים בכלכלה האירופית מוביל את מנהיגי האיחוד לקרוא לפעולה משותפת. נראה כי חזית אירופית מאוחדת אינה עומדת בראש סדר העדיפויות של המדינות הפגיעות של האיחוד, הזקוקות להשקעות. בפורטוגל או בהולנד לדוגמה, מנהיגים פוליטיים הצהירו שהם חוששים מאובדן ההשקעות הסיניות, ולכן אינם יכולים לתמוך במנגנון השקעות כזה.²⁰ מנגד, גרמניה, צרפת, איטליה ובריטניה קוראות להקמת מנגנון סינון השקעות זרות כלל-אירופי. מדינות אלו החליטו לבצע עד סוף השנה הנוכחית צעדים משמעותיים להגנה על נכסים חיוניים מפני השקעות זרות.

ביולי 2018 חסמה גרמניה שני ניסיונות רכישה סיניים: של מפעילת חשמל מבין הגדולות בגרמניה ושל חברת מתכות לתעשיית התעופה והחלל ולתעשיית הגרעין.

חסימת הרכישה של חברת המתכות גובתה בטיעונים ביטחוניים והייתה הראשונה מסוגה בגרמניה. המדינה ביצעה רפורמות בנוגע להשקעות זרות וקבעה כי לממשלה יש אפשרות לבצע בחינה ביטחונית, אם משקיע זר רוכש 25 אחוזים מחברה גרמנית. המגזרים המיועדים לבחינה כוללים תשתיות חיוניות, אנרגיה, חברות טכנולוגיה, תחבורה ועוד. לאחרונה נשמעו בגרמניה קולות הקוראים להחמרת ההגנה מפני השקעות סיניות ולהורדת הסף מ-25 ל-10 אחוזים. קריאה זו ממחישה את הקונצנזוס באשר לחשש מפני הכיסים העמוקים של הסינים ומשאיפותיהם בתחומי התעשייה והמדיניות.²¹

גם בצרפת, באיטליה ובבריטניה תומכים בהידוק הסינון של השקעות זרות ובהרחבת רשימת המגזרים המצריכים התערבות כך שיכללו טכנולוגיות, בינה מלאכותית, חלל ופיננסים. הנשיא הצרפתי מקרן הלאים זמנית את חברת הטכנולוגיה הצרפתית STX, מחשש לזליגת הטכנולוגיה לידיים סיניות. צרפת פועלת גם להעברת הסמכויות לסינון

גם בצרפת, באיטליה ובבריטניה תומכים בהידוק הסינון של השקעות זרות ובהרחבת רשימת המגזרים המצריכים התערבות כך שיכללו טכנולוגיות, בינה מלאכותית, חלל ופיננסים.

הנציבות האירופית מקדמת יוזמה להקמת מנגנון השקעות שאמורה להיות מאושרת על ידי המועצה האירופית עוד השנה.

השקעות ממשרד הכלכלה לנשיאות. איטליה השתמשה אף היא בסמכויותיה החדשות ומנעה העברה של טכנולוגיות צבאיות כחלק מעסקת המכר של חברת

Piaggio Aerospace לחברה סינית בבעלות ממשלתית. גם בריטניה הגישה הצעות לרפורמה בחקיקה לביטחון לאומי והשקעות, כך שתכלול גם איומי ביטחון הקשורים למשל לפעילות מודיעין ולתשתיות חיוניות.²²

במקביל לצעדי החקיקה שמקדמות באופן פרטני המדינות שתומכות בהקמת מנגנון אירופי לסינון השקעות, מקדמת הנציבות האירופית יוזמה להקמת מנגנון השקעות שאמורה להיות מאושרת על ידי המועצה האירופית עוד השנה. התוכנית כוללת הרחבה של רשימת המגזרים שיחייבו סינון וביניהם הנמלים או התשתיות, הגדרות ברורות יותר לגבי תשתיות וטכנולוגיות חיוניות, שימת לב להשקעות של חברות בבעלות ממשלה זרה ועוד. התפתחויות דומות מתרחשות באוסטרליה, בקנדה, ביפן ובארצות הברית.²³ כל עוד לא יוקם מנגנון כזה, מדינות האיחוד יתקשו להגיע לקונצנזוס באשר לפיתוח אסטרטגיה אחידה כלפי סין, ואף יעמדו בסיכון לפילוג האיחוד בגישתו כלפי סין.

מה יכולה ישראל ללמוד מקשרי הסחר של האיחוד האירופי וסין?

היקף הסחר בין ישראל וסין עמד על כ-10 מיליארד דולר בשנת 2017 והוא מצביע על גידול של כשישה אחוזים משנת 2016.²⁴ אומנם היקף זה אינו דומה בממדי להיקף הסחר של סין עם האיחוד האירופי, אך קיימת מגמה דומה של עניין גובר של ישראל וסין בסחר ביניהן. בשנים האחרונות ביצעה סין מספר רכישות רציניות בישראל: רכישת חברת תנובה בתחום המזון, חברת האלקטרוניקה סרווטרוניקס וחברת הקוסמטיקה אהבה. כמו כן, משקיעים מסין מחפשים להשקיע בחדשנות הישראלית ובעיקר בטכנולוגיה. לדוגמה, חברת Alibaba השקיעה במספר חברות בישראל, וקונסורציום של חברות סיניות רכש את חברת

פלייטיקה בכמה מיליארדי דולרים.²⁵ זאת ועוד, כחלק מיוזמת 'חגורה ודרך' מתקדמת סין גם לעבר תשתיות בישראל, וכך היא מעורבת בבניית כבישים, קו הרכבת הקלה, מנהרות הכרמל, נמל אשדוד, תפעול נמל חיפה וכדומה. למרות זאת, היקף הסחר של ישראל וסין עדיין רחוק ממימוש הפוטנציאל שלו. כלכלנים טוענים שלישראל חייב להיות אינטרס שיותר ויותר השקעות סיניות יגיעו לישראל, בעוד אחרים מזהירים מפני כניסה לשיתוף פעולה כזה ללא אסטרטגיה מסודרת.

כלכלנים טוענים שלישראל חייב להיות אינטרס שיותר ויותר השקעות סיניות יגיעו לישראל, בעוד אחרים מזהירים מפני כניסה לשיתוף פעולה כזה ללא אסטרטגיה מסודרת.

מעצם היותה של ישראל מעצמה טכנולוגית וחדשנית (מקום 11 במדד החדשנות העולמית, אחרי עשר המדינות החדשניות ביותר בעולם, ששמונה מתוכן הן אירופיות),²⁶ היא חייבת להדגיש ביתר שאת את נושא הגנת הקניין הרוחני ולבחון

היטב את סוג ההשקעות והרכישות מצד חברות זרות, בין היתר מסין. אומנם מנהל סחר חוץ במשרד הכלכלה ער לחשש מפגיעה בזכויות קניין רוחני ומקדם טיפול בנושא זה, בעיקר על ידי רגולציה של סימני מסחר, הגנה על פטנטים, הצבת נספח ייעודי לענייני רגולציה (סין היא המדינה היחידה שבה יש לישראל נספח ייעודי לענייני רגולציה) ועוד,²⁷ אך עדיין לא קיימת רגולציה מספקת שתסייע בשימור של הקניין הרוחני הישראלי.

יתרה מכך, כפי שניתן ללמוד מניסיונו של האיחוד האירופי, לרכישה של תשתיות חיוניות בישראל עלולה להיות השפעה מדינית וביטחונית שאין להתעלם ממנה.²⁸ התבססותה של סין בישראל על ידי רכישה של קו רכבת או נמלים עשויה לאפשר לסין "לכבול" את ישראל ולהגביל את חופש הפעולה שלה בקבלת החלטות מדיניות שיש להן השלכות על יחסיה עם סין.²⁹ כך למשל, מסירת תפעול נמל חיפה לידי הסינים מעיבה על ישראל מבחינה מדינית מכיוון שסין מחזיקה בתשתית חיונית לישראל, שיכולה לשמש להפעלת לחץ אם ישראל תפגע באינטרסים של סין. מבחינה ביטחונית – לצד נמל חיפה שוכן בסיס חיל הים, והדבר מקנה לסינים קרבה לעשייה הצבאית הישראלית.³⁰

לאחרונה פורסם שבממשלה בוחנים הקמת מנגנון לפיקוח על השקעות זרות בישראל, וככל הנראה יעמדו השקעות סיניות במרכז תשומת הלב של מנגנון זה.³¹ מכיוון שמנגנון כזה נמצא בהתהוות באיחוד האירופי וצפוי להיכנס לתוקף עוד השנה, ישראל תוכל ללמוד מחקיקה זו ולהחליט אם ומה ליישם. בה בעת, ישראל יכולה ללמוד מהמדינות שהטמיעו חקיקה לסינון השקעות ברמה הלאומית, הכוללת הגבלת אחוזי השליטה של חברה זרה בחברה מקומית, כפי שעשתה גרמניה, הרחבת רשימת המגזרים הכפופים לתהליך של סינון השקעות כך שתכלול בין היתר את הטכנולוגיה והתשתיות, כפי שעשו צרפת, בריטניה או איטליה, ובחינה אם ההשקעה מבוצעת על ידי ממשלה זרה. צעדים אלו שנקטו מדינות אירופה תוך צבירת הניסיון משיתוף הפעולה ההדדי עם סין עשויים לסייע לישראל ללמוד מניסיונם של האירופים, ולתמוך בתהליך קבלת ההחלטות הנוגעות להשקעות של סין בישראל.

הערות

- 1 Gudrun Wacker, "EU-China Relations in the Era of Donald Trump," in 14th Annual Conference on China-EU Relations and the Taiwan Question, German Institute for International and Security Studies, 2017, p. 2.
- 2 לירן סהר, "לסין פוטנציאל להזניק את כלכלת ישראל", Ynet, 25 במרס 2017, <https://bit.ly/2CFKvJe>
- 3 Alicia García-Herrero, K.C. Kwok, Liu Xiangdong, Tim Summers and Zhang Yansheng, "EU-China Economic Relations to 2025: Building a Common Future,"

- in: Joint Report by Bruegel, Chatham House, China Center for International Economic Exchanges and The Chinese. University of Hong Kong, The Royal Institute of International Affairs, 2017, p. 2.
- Giugliano Ferdinando, "Trump's Trade War Pushes Europe toward China," 4 Bloomberg, April 10, 2018.
- High Representative Mogherini, "Remarks by the High Representative Mogherini 5 following the 7th EU-China Strategic Dialogue Beijing" EEAS, April 19, 2017.
- Delegation of the European Union to China, "EU-China 2020 Strategic Agenda 6 for Cooperation" EEAS, November 23, 2013, <https://bit.ly/2NCQfoi>
- Alicia García-Herrero, p. 8. 7
- בסוף 2013 הציע נשיא סין שי ג'ין-פינג לחבר את אסיה ואירופה ביבשה, בים, במסחר, 8 בהשקעות, בכספים, במדיניות ובאנשים – יוזמה המערבת יותר מ-100 מדינות ונקראת 'חגורה ודרך'.
- Alicia García-Herrero, p.12. 9
- בלומברג, "המספרים האמיתיים: כך משתלטת סין על אירופה", *TheMarker*, 25 באפריל 10 2018.
- Taylor Garland, "China's Overcapacity Creates a Global Problem," Alliance for 11 American manufacturing, November 12, 2015, <https://bit.ly/2EmOJqO>
- Jorge Valero, "EU considering taking China to WTO over IP practices," 12 EURACTIV, April 4, 2018, <https://bit.ly/2q7sEmJ>
- European Commission, "EU-China Cooperation in IPR," Customs Protection of 13 IPR in China, <https://bit.ly/2OQmtRx>
- שי ניר, "ככה זה כשיש שניים. סינים", *דבר ראשון*, 14 בינואר 2017, <https://bit.ly/2OglIHs> 14
- David Barboza, Marc Santora and Alexandra Stevenson, "China Seeks Influence 15 in Europe, One Business Deal at a Time," *The New York Times*, August 12, 2018, <https://nyti.ms/2vBYtqw>
- נעם בוקסבאום, "טרמפ צודק, הסינים משתלטים על העולם", *TheMarker*, 30 במאי 16 2018.
- בלומברג, "1.3 טריליון דולר: כך משנה אימפריית הכסף של סין את החיים לאורך דרך 17 המשי החדשה", *TheMarker*, 14 באוגוסט 2018.
- אקונומיסט, "פרויקט המאה של סין: התוכנית להשתלטות על העולם", *TheMarker*, 14 באוגוסט 18 2018.
- בלומברג, "1.3 טריליון דולר: כך משנה אימפריית הכסף של סין את החיים לאורך דרך 19 המשי החדשה", שם.
- Noah Barkin and Philip Blenkinsop, "With eye on China, EU parliament pushes 20 tougher line on investments," Reuters, May 23, 2018, <https://reut.rs/2pN3sBm>
- Mathieu Duchatel, Angela Stanzel, "Europe's China Vetoes," European Council 21 on Foreign Regulations, August 8, 2018, <https://bit.ly/2QJNwev>
- שם. 22
- שם. 23
- <https://bit.ly/2yl265N>, מנהל סחר חוץ במשרד הכלכלה והתעשייה, 24
- לירן סהר, "לסין פוטנציאל להזניק את כלכלת ישראל", שם. 25

- 26 Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent, "The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation", 11th edition, 2018.
- 27 "מנהל סחר חוץ: גידול של 6% בסחר בין ישראל וסין", Port2Port, 4 בפברואר 2018, <https://bit.ly/2nMaMfe>
- 28 עמירם ברקת, "הסינים רוצים אחיזה פוליטית בארץ, אז למה לא עוצרים אותם?" **גלובס**, 14 ביולי 2018, <https://bit.ly/2RGuZkE>
- 29 אופיר דור, "חברות סיניות יבצעו בעתיד רכישות ענק בישראל", **כלכליסט**, 12 ביוני 2018, <https://bit.ly/2CCiOkO>
- 30 עמוס הראל, "מתחת לאף של מערכת הביטחון, סין משתלטת על חופי ישראל", **הארץ**, 14 בספטמבר 2018.
- 31 אמיתי זיו, "'השב"כ לא יאשר': הסוד על חברות התקשורת מסין ורוסיה שרוצות לפעול בישראל", *TheMarker*, 26 בספטמבר 2018.